

УДК 330.34:658

Шишковський Сергій Вікторович*доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління проектами
Національний університет
«Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-7996-1298***Яворський Роман Тарасович***аспірант кафедри управління проектами
Національного університету
«Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0002-6018-8493*<https://doi.org/10.25313/3083-7782-2026-5-53>

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ПІДХОДИ

Анотація. Вступ. У сучасних умовах господарювання, що характеризуються високим рівнем мінливості макроекономічного середовища, глобалізаційними викликами та посиленням конкурентної боротьби, забезпечення тривалого та ефективного функціонування підприємств стає неможливим без їхнього безперервного розвитку. Незважаючи на те, що категорія «розвиток» є фундаментальною для економічної науки, у сучасному науковому дискурсі досі не сформовано єдиного, загальновизнаного підходу до трактування сутності поняття «розвиток підприємства». Значна частина дослідників ототожнює його виключно з економічним зростанням, ігноруючи якісні трансформації та здатність компанії генерувати інновації, що зумовлює об'єктивну необхідність у поглибленому теоретико-методологічному аналізі цієї категорії.

Мета. Метою є комплексне дослідження і систематизація існуючих теоретико-методологічних підходів до розуміння сутності категорії «розвиток підприємства».

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних науковців, що досліджують теорію розвитку підприємства в контексті системного, кібернетичного та синергетичного підходів. У процесі дослідження застосовано методи теоретичного узагальнення та групування (для систематизації дефініцій категорії «розвиток підприємства»); порівняльного аналізу (для розмежування механістичного та голістичного підходів до пізнання розвитку); аналізу та синтезу (для формування авторського розуміння сутності досліджуваної категорії); логічного узагальнення результатів (для формулювання висновків).

Результати. У науковій статті систематизовано теоретико-методологічні підходи до розуміння сутності розвитку підприємства. Доведено, що еволюція концептуальних поглядів пройшла закономірний шлях від механістичного трактування до голістичного підходу, де розвиток розглядається як незворотний процес у часі, що базується на самоорганізації системи. Окреслено критичну необхідність розмежування понять «розвиток» та «економічне зростання»: на відміну від зростання як кількісного нарощення, розвиток є еволюційним процесом якісних та структурних трансформацій, що генерується інноваціями. Обґрунтовано, що розвиток підприємства є довготривалим, керованим або самокерованим процесом перманентних кількісно-якісних змін, які реалізуються через адаптивні або біфуркаційні механізми та іманентно притаманні підприємству на кожній стадії його життєвого циклу.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на розробці та формалізації комплексних механізмів управління розвитком підприємства, які базувалися б на голістичному підході та дозволяли ефективно адаптувати стратегії компанії відповідно до специфіки кризових шоків та етапів її життєвого циклу. Це створить концептуальне підґрунтя для вирішення прикладних завдань управління соціально-економічними системами.

Ключові слова: розвиток підприємства, економічне зростання, соціально-економічна система, синергетичний підхід, життєвий цикл підприємства, стратегічне управління, інновації.

Copyright © The Author(s).

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання, які характеризуються високим рівнем мінливості макроекономічного середовища, глобалізаційними викликами та посиленням конкурентної боротьби, забезпечення тривалого та ефективного функціонування підприємств стає неможливим без їхнього безперервного розвитку. Перехід економіки на інноваційно-технологічний шлях та цифровізація бізнес-процесів вимагають від суб'єктів господарювання не просто адаптації до змін, а проактивного формування власного потенціалу.

Незважаючи на те, що категорія «розвиток» є фундаментальною для економічної науки, у сучасному науковому дискурсі досі не сформовано єдиного, загально визнаного підходу до трактування сутності поняття «розвиток підприємства». Значна частина дослідників ототожнює його виключно з економічним зростанням (кількісними змінами), ігноруючи якісні трансформації, синергетичні ефекти та здатність компанії генерувати інновації. Інші ж науковці розглядають розвиток занадто вузько — лише як процес управління змінами або подолання кризових явищ. Відтак, виникає об'єктивна необхідність у поглибленому теоретико-методологічному аналізі сутності розвитку підприємства з урахуванням сучасних економічних реалій, що і зумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз дефініцій «розвитку підприємства» свідчить про те, що фундаментальні засади розуміння розвитку як процесу системної трансформації були закладені ще у класичних працях Г. Спенсера [1, с. 467]. Науковець розглядав розвиток крізь призму інтеграції матерії та її переходу від «невизначеної, позбавленої зв'язку гомогенності, до визначеної, сповненої зв'язків гетерогенності», визначаючи кінцевою метою стан рівноваги системи. У кібернетичному та синергетичному контексті цей підхід поглиблює Ф. Вестер [2], акцентуючи увагу на тому, що будь-яка система регулює сама себе через механізми зворотного зв'язку.

У вітчизняній науковій думці загальносистемний підхід отримав динамічне продовження. Зокрема, Б. Гаврилишин [3] та Л. Гармідер [5] солідаризуються у визначенні розвитку як закономірного, спрямованого та незворотного процесу кількісно-якісних змін, що призводить до розгортання внутрішніх потенцій об'єкта та його переходу до досконалішої форми. Л. Мельник [4, с. 13] деталізує цей процес, зазначаючи, що трансформація системи відбувається на основі реалізації внутрішніх механізмів самоорганізації, які впорядковують внутрішню структуру та потоки речовини, енергії та інформації.

Представники синергетичного підходу, зокрема О. Раєвнева [6], визначають розвиток підприємства як процес формування нової дисипативної структури та моделей функціонування, що може супроводжуватися лізисними або кризовими формами задля досягнення мінливих глобальних цілей. Натомість В. Пономаренко, О. Тридід та М. Кизим [7] акцентують увагу на результативності цього процесу, розглядаючи розвиток як ускладнення структури і складу системи, що підвищує її опірність дестабілізуючим чинникам та загальну ефективність функціонування.

Важливим аспектом сучасних публікацій є розмежування понять «розвиток» та «економічне зростання». Як слушно зазначає Ю. Цал-Цалко [43], розвиток є суттєвим і необхідним рухом у часі, який, на відміну від зростання, включає не лише масштаби діяльності, а й глибоку трансформацію та еволюцію її елементів. Ця теза корелює з класичною фундаментальною концепцією Й. Шумпетера [15], який інтерпретує економічний розвиток як внутрішній безперервний процес змін, генерований інноваціями (впровадженням нової техніки, продуктів, сировини чи форм організації виробництва).

В. Прохорова [9] визначає розвиток як складну «систему протиріч, якісно різних станів, шаблів та оборотних і необоротних процесів». Ю. Погорелов [8] та С. Шишковський [11] доповнюють це бачення, трактуючи розвиток як довготривалу сукупність структурних і якісних змін потенціалу підприємства, що іманентно спрямовані на підвищення його життєздатності, життєстійкості та досягнення стратегічного бачення.

У контексті динамічного управління та адаптації, В. Кифяк [10] визначає розвиток як керований або самокерований процес трансформації СЕС у динаміці, що реагує на зовнішні або внутрішні шоки шляхом коригування підцілей та структурних можливостей базових підсистем. З позицій проєктного менеджменту, Н. Бушуєва, Ю. Ярошенко та Р. Ярошенко [13] зазначають, що результат розвитку безпосередньо матеріалізується у вигляді проєктів і програм, які переводять організацію з фактичного стану до бажаного, нарощуючи її здатність справлятися з масштабними викликами. Зі свого боку, М. Афанасьєв, В. Рогожин та В. Рудика [12] пов'язують цей процес із науково-технічним прогресом та покращенням бізнес-процесів, що забезпечує кількісний і якісний приріст корисного результату.

Метою статті є комплексне дослідження і систематизація існуючих теоретико-методологічних підходів до розуміння сутності категорії «розвиток підприємства».

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення щодо регулювання витрат на оплату винагород працівникам підприємства; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження у царині бухгалтерського обліку та аналізу, зокрема щодо витрат на оплату винагород працівникам підприємства.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення та групування (для характеристики складових облікового процесу та функцій бухгалтерського обліку щодо витрат на винагороди працівників як об'єкта бухгалтерського обліку, а також визначення складу витрат на винагороди працівників підприємства для цілей аналізу, бухгалтерського та управлінського обліку); формалізації, аналізу та синтезу (для побудови схеми формування облікової інформації про витрати на винагороди працівників у фінансово-господарській системі підприємства); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Виклад основного матеріалу. Дефініції категорій «розвиток дійсності», «розвиток системи», «розвиток соціально-економічної системи», «розвиток підприємства», а також основні поняття управління розвитком наведено в працях [1–16].

У табл. 1 наведено визначення вказаних вище категорій.

Як зазначається в праці [1] становлення теорії еволюції природи і суспільства пов'язують з іменами Г. Спенсера, Ч. Дарвіна та Е. Гекеля. Не втрачають актуальності твердження Г. Спенсера про те, що метою кожного процесу розвитку є досягнення рівноваги між цілим та його частинами, а ритм розвитку (становлення — занепад) є загальним та вічним.

Таблиця 1

Визначення категорій «розвиток системи» та «розвиток підприємства (організації)»

Автор	Дефініція
1. Розвиток дійсності, системи	
Г. Спенсер [1, 467]	«Розвиток — це інтеграція матерії, яка супроводжується рухом. Впродовж свого розвитку матерія переходить від невизначеної, позбавленої зв'язку гомогенності, до визначеної, сповненої зв'язків гетерогенності, і під час цього руху відбувається переформування ... Засадничі форми розвитку — еволюція і розпад ... Будь-який розвиток — це перехід від однорідного до різноманітного, від невизначеного до визначеного стану та диференціації, після яких завжди відбуваються вищі інтегрування. Мета кожного процесу розвитку — це стан рівноваги агрегату та його частин ... Історичний розвиток суспільства — це боротьба за існування та виживання найспритніших ...»
Ф. Вестер [2]	«Систему складають багато різних частин, які ... пов'язані певною структурою. Система регулює сама себе через зворотний зв'язок».
Б. Гаврилишин [3]	«Розвиток — закономірний (незворотний) процес кількісно-якісних змін у межах системи, її перехід у нову якість, досконалішу форму».
Л. Мельник [4, 13]	«Розвиток — незворотна, спрямована, закономірна зміна системи на основі реалізації внутрішньо властивих їй механізмів самоорганізації (зворотного зв'язку) ... щодо упорядкування внутрішньої структури і потоків речовини, енергії та інформації, що проходять через систему».
Л. Гармідер [5]	«Розвиток — вищий тип зміни матерії і свідомості; розгортання внутрішніх потенцій об'єкта; процес безповоротних, напрямлених і закономірних змін».
2. Розвиток соціально-економічної системи, підприємства	
О. Раєвнева [6]	«Розвиток — це процес формування нової дисипативної структури і способу (моделей) функціонування системи, який виявляється в лізисній чи кризовій формі і спрямований на досягнення мінливих глобальних цілей підприємства».
В. Пономаренко, О. Тридід, М. Кизим [7]	«Розвиток — це процес кількісно-якісних змін у системі, ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її опірність дестабілізуючому впливу зовнішнього середовища й ефективність функціонування».
Ю. Погорелов [8]	«Розвиток — це довготривала сукупність процесів кількісних, якісних і структурних змін у діяльності підприємства, що ... спрямовані на досягнення певного заданого результату, яким є якісно новий стан підприємства, що характеризується збільшенням його потенціалу, спроможністю до адаптації до змін у зовнішньому середовищі, здатністю протидіяти його негативному впливу, підвищенням життєздатності».
В. Прохорова [9]	«Розвиток — це система протиріч, система якісно різних станів, шаблів; система оборотних і необоротних процесів; система поступального росту й внутрішньої цілісності ...»
В. Кифяк [10]	«Розвиток — це керований або самокерований процес трансформації соціально-економічної системи функціонування в динаміці, який супроводжується зміною її підцілей під впливом зовнішніх або внутрішніх шоків і ґрунтується на приведенні структурних та змістових можливостей реалізації функцій основних, базових та забезпечувальних підсистем у відповідність з новими підцілями».
С. Шишковський [11]	«Розвиток — процес кількісних, якісних та структурних змін стану (потенціалу) соціально-економічної системи та її функціонування для досягнення встановленого бачення й мети, процес ..., що зумовлюється іманентною схильністю до удосконалення та мінливістю факторів внутрішнього і зовнішнього середовища».

Продовження табл. 1

М. Афанасьєв, В. Рогожин, В. Рудика [12]	«Розвиток — процес, який базується на результатах науково-технічного досягнення, що сприяє нарощенню виробничих сил та задоволенню потреб суспільства у товарах більш високої якості. Процес розвитку безпосередньо пов'язаний із зростанням міри ефективності, покращенням бізнес-процесів чи управління ними в результаті чого досягнуто кількісний чи якісний приріст корисного результату порівняно з попереднім рівнем».
Н. Бушуєва, Ю. Ярошенко, Р. Ярошенко [13]	«Процес розвитку будується на розумінні фактичного стану організації і баченні її бажаного стану з урахуванням динаміки оточення. В основі цього, безумовно, знаходяться знання про взаємозв'язок цих станів, а результат відображається у вигляді проектів і програм розвитку організації ... Процес розвитку полягає в тому, що організації створюються і зростають на основі їхніх місій, внутрішніх і зовнішніх проблем і викликів. У ході розвитку «вивільняється енергія», що дозволяє організації досягати поставлених цілей, рухатися до місії, переборюючи проблеми і досягаючи наступного рівня зрілості. Розвиток організації в першу чергу означає її здатність справлятися з більш складними проблемами і ефективно реагувати на масштабні виклики».
Ю. Цал-Цалко [43]	«Економічний розвиток — це суттєвий, необхідний рух і зміна чого-небудь у часі на відміну від економічного зростання, включає не тільки масштаби й динаміку господарської діяльності, а й удосконалення тих чи інших її елементів на основі прогресу — трансформації — еволюції».
Й. Шумпетер [15]	«Економічний розвиток — це процес внутрішніх безперервних змін, спричинених інноваціями, які полягають у впровадженні нової техніки, нових продуктів, нових джерел сировини, нових форм організації виробництва або в освоєнні нових ринків збуту».

Джерело: побудовано автором на основі [1–15]

На зміну такого дещо механістичного трактування розвитку прийшло цілісне (голістичне) розуміння розвитку як процесу, визначальною особливістю якого є наявність зворотного зв'язку. Становлення цього кібернетичного підходу до пізнання сутності розвитку кожної системи (зокрема, економічної) пов'язують з іменами Ф. Вестера, Н. Вінера, У. Ешбі.

У табл. 2 наведено відмінності між механістичним та голістичним підходами щодо пізнання дійсності

Таблиця 2

Характеристика аналітичного та голістичного підходів для пізнання розвитку дійсності

Ознака	Підхід	
	Аналітичний (механістичний)	Голістичний (кібернетичний)
1. Мета пізнання	Недостатній фокус на визначення мети розвитку	Фокус на визначення мети розвитку
2. Співвідношення «частина — ціле»	Декомпозиція системи на відносно відокремлені елементи. Фокус на вид взаємодії між елементами	Фокус на взаємодію елементів системи н її наслідки
	Спирається на точність деталей	Спирається на сприйняття цілого
	3. Реверсивність	Не залежить від часової тривалості, реверсивний
4. Спосіб пізнання	Оцінює факти через експерименти в рамках певної теорії	Оцінює факти через порівняння функцій певної моделі з реальністю
	Формує точні та деталізовані моделі, які не завжди можуть підлягати практичному втіленню	Формує недостатньо обґрунтовані ізоморфні моделі, які, однак, можуть бути придатними до використання
	Спрямований лише на пізнання варіативного	Спрямований одночасно на пізнання групи варіативного
	Орієнтований на застосування знань з певних дисциплін	Орієнтований на міждисциплінарні знання
5. Результат	Детально запрограмований спосіб дій	Спосіб дій, спрямований на досягнення мети
	Глибокі знання деталей, недостатнє усвідомлення мети	Глибоке усвідомлення мети, нечіткі знання деталей
	Підхід, придатний для пізнання лінійних і слабких взаємовідносин (взаємозв'язків)	Підхід, придатний для пізнання нелінійних і сильних взаємовідносин (взаємозв'язків)

Джерело: розроблено автором

У дослідженні Л. Мельника [16] наголошується, що розвиток властивий відкритим (що взаємодіють із зовнішнім середовищем), стаціонарним (здатним підтримувати стійку динамічну рівновагу через механізм зворотного зв'язку) соціально-економічним системам. Розвиток зумовлюється дією факторів мінливості (випадкових відхилень від стану рівноваги), спадковості (закономірності змін) і керованого відбору напряму розвитку.

Основа механізму здійснення розвитку може становити адаптивний (з метою зростання та активізації діяльності підприємства) чи біфуркаційний (розгалужений, спрямований на зміни) підхід [6, 17].

Одночасно зазначимо, що серед науковців не існує консенсусу щодо закономірності розвитку підприємства, механізму перетворення організаційної структури та виду функціональної діяльності. Існує узгоджене розуміння того, що процес розвитку охоплює від трьох (молодість, розквіт і зрілість, старість) до, переважно, п'яти стадій (народження, становлення, зрілість, розквіт, занепад). впродовж яких відбуваються перманентні кількісні, якісні та структурні зміни потенціалу, функціональної активності та результату діяльності. Формальними критеріями розвитку підприємства слугують тривалість часу існування, обсяг та темпи приросту обсягу реалізованої продукції. Для стадії «народження» (молодість) критичним (максимальним) є значення критерію тривалості існування 10 років. Для стадій «становлення» і «зрілість» критичним (максимальним) є значення критерію темп приросту обсягу реалізованої продукції 15%. Для стадії «розквіт» темп приросту обсягу реалізованої продукції не повинен перевищувати 15%, а для стадії «занепад» характерною є тенденція до спадання обсягу реалізованої продукції [13].

Можна стверджувати, що розвиток підприємства відбувається перманентно на кожній стадії його життєвого циклу, однак сутність розвитку буде змінюватися.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У результаті дослідження систематизовано теоретико-методологічні підходи до розуміння сутності розвитку підприємства. Доведено, що еволюція концептуальних поглядів пройшла закономірний шлях від механістичного трактування до голістичного (кібернетичного та синергетичного) підходу, де розвиток розглядається як незворотний процес у часі, що базується на самоорганізації. Окреслено критичну необхідність розмежування понять «розвиток» та «економічне зростання»: на відміну від зростання (кількісного нарощення), розвиток є еволюційним процесом якісних та структурних трансформацій, який генерується інноваціями та веде до формування нового, стійкішого стану системи.

На основі узагальнення існуючих дефініцій обґрунтовано, що розвиток підприємства є довготривалим, керованим або самокерованим процесом перманентних кількісно-якісних змін, що реалізується через адаптивні або біфуркаційні механізми. З'ясовано, що цей процес іманентно притаманний підприємству на кожній стадії його життєвого циклу. Хоча структурні трансформації відбуваються постійно, сутність розвитку, його стратегічні пріоритети та формальні критерії оцінювання (зокрема темпи приросту реалізації) закономірно змінюються залежно від конкретного етапу функціонування суб'єкта господарювання.

Отримані теоретичні узагальнення створюють концептуальне підґрунтя для вирішення прикладних завдань управління соціально-економічними системами. Відтак, перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у розробці та формалізації комплексних механізмів управління розвитком підприємства, які б базувалися на голістичному підході та дозволяли ефективно адаптувати стратегії компанії відповідно до специфіки кризових шоків та етапів її життєвого циклу.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ: Усі автори зробили внесок порівну.

ФІНАНСУВАННЯ: Автори не отримували фінансування для цього дослідження.

ЗАЯВА ПРО ДОСТУПНІСТЬ ДАНИХ: Не застосовується.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література

1. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія / пер. з нім. В. Кебуладзе. 2-е вид. Київ : Дух і Літера, 2023. 536 с.
2. Vester F. Ballungsgebiete in der Krise. München, 1983.
3. Економічна енциклопедія: у 3 т. / голова ред. ради Б.Д. Гаврилишин. Київ: Академія, 2002. Т. 3. 952 с.
4. Мельник Л.Г. Економіка розвитку : монографія. Суми : Університетська книга, 2006. 662 с.
5. Гармідер Л.Д. Процес розвитку кадрового потенціалу підприємства. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1(2). С. 53–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmef_2012_1%282%29__10 (дата звернення: 04.04.2026).
6. Раєвнева О.Г. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія. Харків : ІН-ЖЕК, 2006. 496 с.

7. Пономаренко В. С., Тридід О. М., Кизим М. О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2003. 328 с.
8. Погорелов Ю. С. Природа, рушійні сили та способи розвитку підприємства: монографія. Харків : АдВА, 2010. 512 с.
9. Прохорова В. В. Управління стійким розвитком підприємства як основа трансформаційних процесів. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 364–370.
10. Кифяк В. Теоретичні основи визначення категорії «розвиток підприємства». *Економічний аналіз*. 2011. Вип. 8, ч. 2. С. 190–194.
11. Управління соціально-економічним розвитком підприємств: методологія та інструментарій : монографія / Р. В. Фещур та ін. Львів: Растр-7, 2016. 226 с.
12. Афанасьєв М. В., Рогожин В. Д., Рудика В. І. Управління розвитком підприємства: монографія. Харків : ІНЖЕК, 2002. 272 с.
13. Бушуєва Н. С., Ярошенко Ю. Ф., Ярошенко Р. Ф. Управління проектами та програмами організаційного розвитку. Київ: Саміт-Книга, 2010. 200 с.
14. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз: підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 566 с.
15. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / пер. з англ. В. Старка. Київ : Києво-Могилянська академія, 2011. 242 с.
16. Мельник Л. Г. Теорія розвитку систем: монографія. Суми : Університетська книга, 2016. 416 с.
17. Shyshkovskiy S., Stepura T., Tymoshchuk M., Yakymiv A., Trevoho O. Management of socio-economic system development based on project management in conditions of economy and society digitalization. Lviv: Rastr-7, 2023. Vol. 1. 140 p.

References

1. Fürst, M., & Trinks, J. (2023). *Filosofia* [Philosophy] (V. Kebuladze, Trans.; 2nd ed.). Dukh i Litera [in Ukrainian].
2. Vester, F. (1983). *Ballungsgebiete in der Krise* [Agglomeration areas in crisis]. München [in German].
3. Havrylyshyn, B. D. (Ed.). (2002). *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic encyclopedia] (Vol. 3). Vydavnychiy tsentr «Akademiia» [in Ukrainian].
4. Melnyk, L. H. (2006). *Ekonomika rozvytku* [Development economics]. VTD "Universytetska knyha" [in Ukrainian].
5. Harmider, L. D. (2012). Protses rozvytku kadrovoho potentsialu pidpriemstva [The process of development of the personnel potential of the enterprise]. *Zbirnyk naukovykh prats Dnipropetrovskoho universytetu im. A. Nobelia*, 1(2), 53–60 [in Ukrainian].
6. Raievnina, O. H. (2006). *Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva: metodolohiia, mekhanizmy, modeli* [Enterprise development management: Methodology, mechanisms, models]. INZhEK [in Ukrainian].
7. Ponomarenko, V. S., Trydid, O. M., & Kyzym, M. O. (2003). *Stratehiia rozvytku pidpriemstva v umovakh kryzy* [Enterprise development strategy in crisis conditions]. INZhEK [in Ukrainian].
8. Pohorelov, Yu. S. (2010). *Pryroda, rushiini syly ta sposoby rozvytku pidpriemstva* [Nature, driving forces and ways of enterprise development]. AdvA [in Ukrainian].
9. Prokhorova, V. V. (2010). Upravlinnia stiikym rozvytkom pidpriemstva yak osnova transformatsiinykh protsesiv [Management of sustainable development of the enterprise as a basis of transformational processes]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 29, 364–370 [in Ukrainian].
10. Kyfiak, V. (2011). Teoretychni osnovy vyznachennia katehorii "rozvytok pidpriemstva" [Theoretical foundations for defining the category «enterprise development»]. *Ekonomichnyi analiz*, 8(2), 190–194 [in Ukrainian].
11. Feshchur, R. V., et al. (2016). *Upravlinnia sotsialno-ekonomichnym rozvytkom pidpriemstv: metodolohiia ta instrumentarii* [Management of socio-economic development of enterprises: Methodology and tools]. Rastr-7 [in Ukrainian].
12. Afanasiev, M. V., Rohozhyn, V. D., & Rudyka, V. I. (2002). *Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva* [Enterprise development management]. INZhEK [in Ukrainian].
13. Bushuieva, N. S., Yaroshenko, Yu. F., & Yaroshenko, R. F. (2010). *Upravlinnia proiektamy ta prohramamy orhanyzatsiinoho rozvytku* [Management of projects and programs of organizational development]. Samit-Knyha [in Ukrainian].
14. Tsal-Tsalko, Yu. S. (2008). *Finansovyi analiz* [Financial analysis]. Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
15. Schumpeter, J. A. (2011). *Teoriia ekonomichnoho rozvytku. Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsyклу* [Theory of economic development. An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle] (V. Stark, Trans.). Kyievo-Mohylianska akademiia. (Original work published 1911) [in Ukrainian].
16. Melnyk, L. H. (2016). *Teoriia rozvytku system* [Theory of systems development]. Universytetska knyha [in Ukrainian].
17. Shyshkovskiy, S., Stepura, T., Tymoshchuk, M., Yakymiv, A., & Trevoho, O. (2023). *Management of socio-economic system development based on project management in conditions of economy and society digitalization* (Vol. 1). Rastr-7.

Дата першого надходження статті до видання: 19.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.05.2026

Дата публікації: 28.05.2026

Shyshkovskiy Serhii

*Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Project Management
Lviv Polytechnic National University*

Yavorskyi Roman

*PhD Student of the Department of Project
Management
Lviv Polytechnic National University*

ENTERPRISE DEVELOPMENT: ESSENCE AND APPROACHES

Summary. Introduction. In the current business environment, characterized by a high degree of macroeconomic volatility, globalization challenges, and intensifying competition, ensuring the long-term and effective functioning of enterprises is impossible without their continuous development. Despite the fact that the category of “development” is fundamental to economic science, contemporary academic discourse has yet to establish a unified, universally accepted approach to interpreting the essence of the concept of “enterprise development”. A considerable number of researchers equate it exclusively with economic growth, disregarding qualitative transformations and the company’s capacity to generate innovations, which gives rise to an objective need for an in-depth theoretical and methodological analysis of this category.

Purpose. The purpose of the study is a comprehensive investigation and systematization of existing theoretical and methodological approaches to understanding the essence of the category “enterprise development”.

Materials and methods. The research materials comprise works by domestic and foreign scholars examining the theory of enterprise development within the frameworks of systemic, cybernetic, and synergetic approaches. The following scientific methods were employed in the research process: theoretical generalization and grouping (to systematize definitions of the category “enterprise development”); comparative analysis (to differentiate between mechanistic and holistic approaches to understanding development); analysis and synthesis (to formulate the authors’ conceptual understanding of the studied category); and logical generalization of results (to draw conclusions).

Results. The article systematizes theoretical and methodological approaches to understanding the essence of enterprise development. It is demonstrated that the evolution of conceptual perspectives has followed a consistent path from mechanistic interpretations to a holistic approach, wherein development is regarded as an irreversible process over time grounded in system self-organization. The critical need to distinguish between the concepts of “development” and “economic growth” is outlined: unlike growth as a quantitative increase, development is an evolutionary process of qualitative and structural transformations generated by innovation. It is substantiated that enterprise development represents a long-term, managed or self-managed process of permanent quantitative and qualitative changes, realized through adaptive or bifurcation mechanisms, and inherently present at every stage of the enterprise’s life cycle.

Discussion. Further research is proposed to focus on the elaboration and formalization of comprehensive mechanisms for managing enterprise development, grounded in the holistic approach and enabling the effective adaptation of company strategies in accordance with the specific nature of crisis shocks and the stages of the enterprise life cycle. This will create a conceptual foundation for addressing applied challenges in the management of socio-economic systems.

Key words: enterprise development, economic growth, socio-economic system, synergetic approach, enterprise life cycle, strategic management, innovation.